

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

VIII. BIND. 1880—81.

UDGIVET

AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET.

Om Skansen ved Hals i Svenskekrigen 1657-9.

Ved Holger Fr. Rørdam.

Som Fortsættelse af de Efterretninger om Skansen ved Hals, som Adjunkt *Wulff* har meddelt i dette Tidsskrift (se foran S. 257—66), kunde maaske et lille Bidrag til Oplysning om Skansens Skjæbne i Svenskekrigen 1657—9 fortjene Plads her, saa meget mere som der neppe ellers er sønderligt bekjendt om den Sag, og vi derved faa Lejlighed til at fremdrage Navnet paa en tapper dansk Krigsmand, som i hin sørgelige Tid hæderlig hævdede sit Fædrelands Ære.

Først da et kongeligt aabent Brev fra Sommeren 1657, hvori særlig denne Skanses Besættelse med Krigsfolk paa-bydes:

Vi *Frederik den Tredie* (osv.) gjøre alle vitterligt, at vi af kongelig Omsorg for vort kjære Fædernelands og tro Undersaatters Velstand naadigst haver for godt anset at anbefale og betro os elskelige *Niels Lycke* til . . . .¹⁾, vor Mand, Tjener og bestalter Oberst-Lieutenant til Hest, med hos sig havende Officerer og de, som han herefter til sig tagendes vorder, at »opmaane« vort Land Nørre-Jylland til fælles Defension og Forsvar, til hvilken Ende han sig vore Lande Vendsyssel, Thy, Salling og Mors haver at bemægtige og det til Laufplads at bruge, indtil han kan blive »bastant« at kan gaa Fjenden under Øjnene. Thi byde vi og alvorligen formane vore kjære tro Undersaatter, at de sig som gode

---

¹⁾ Aaben Plads i Registranten.

Patrioter nu hos hannem indstiller med det bedste Gevær, som enhver tilvejebringe kan, og sig hørig og lydig anstiller til at parere hans eller de af hannem forordnede Officerers Kommando, og ellers dennem med Proviant og andet værer behjælpelig, hvis de behøve kan. Dersom og nogen mærkelig Fare for Fjendens Overfald skulde være for Haanden, ville vi lade gjøre saadan Anordning, at I paa bedste Maner kan blive secunderede. Imidlertid haver I bemeldte Niels Lycke¹⁾ saavel som den Skanse ved Hals med fornøden Officerer og Soldater af Landfolk at besætte og defendere lade. Vi tvivle ikke paa, at enhver Sogn ikke aleneste tilhjelper, sine egne Sogneryttere, som udmonderede ere, indkomme iligst igjen at montere²⁾ og sig igjen hos bemeldte Niels Lycke indstiller; mens endogsaa at alle andre i vort Land Nørrejylland sig saaledes til Defension imod Rigens Fjender indstiller, og lader sig af bemeldte Niels Lycke føre og commandere, som gode og lydige Undersaatter egner og vel anstaar. Vi ville det igjen med kongelig Gunst og Naade, naar Gud giver fredelig Tilstand, imod enhver vide at erkjende efter enhvers nu befunden Oprigtighed og Troskab. Medelfar den 16de Augusti 1657³⁾.

I nogle topografiske Bemærkninger om Hals, som findes i Hofmans Foundationer IV, 253 Anm. l., er antegnet, at »Hals Fogedgaard med alle Documenter afbrændte Svensken 1658«. At Skansen ved denne Lejlighed er bleven næsten sløjft, erfares af følgende gamle Vise, der ogsaa oplyser os om, at den i det følgende Aar atter blev besat (og formodentlig udbedret) af danske Tropper under Major *Anders Lauritzøn*, der den 16de Avgust 1659 med Held afviste et Forsøg af tre svenske Orlogsskibe paa at erobre Skansen. Visen meddeles efter det originale Tryk, der uden Tvivl er en meget stor topografisk Sjældenhed.

En liden

Nyt-Aars Gaffve giffvet den Ædel oc Mandhafftig Major Anders Lauridtzzen under Welb. Oberst Dyris Regiment for

¹⁾ Her synes at mangle nogle Ord i Registranten.

²⁾ Ogsaa her er vistnok nogen Fejlskrift.

³⁾ Jydske Tegnelser XIV, Fol. 95—6.

sin Trohiertighed oc Courasie, demonstreret den 15 Augusti
 forgangen Aar, der hand aff Svensken bleff tenterit, om hand
 gad luctet Lunte; hannem til Tacksigelse, oc andre Hans
 Majestetis Æedforplictede til Opmuntring.

Aff

Dero en Gammel Liebhabere von Trompeten under det
 Alte Formiske Trompet-Stycke:
 Bett Bremmer bett, Morgen kompt der Schutt.
 Prentet i Kiøbenhaffn, Aar 1660.

Anders Lauridtøn,
 Være Gud din Løn,
 Som med Kong oc Fæderneland
 Har bevist sig som en Mand.
 Anders Lauridtøn
 Være Gvd din Løn!

2.

Nu forgangen Waar,
 Der mand hundred Aar
 Sexten gang mon skriffve,
 Der til nie halftresindstiffve,
 Anders Lauridtøn
 Da fortiente Løn.

3.

Der hand Order fick,
 V-forsagt hand gick
 Med tend Lunte, Pick oc Landtze,
 Wagt at holde i Halse Skandtze;
 Da fortiente Løn
 Anders Lauridtøn.

4.

Endog at den vaar,
 Demolerit snar
 Aff Putkammers Folck, som prøvvet
 Oc den Skandtze nesten sløffet.
 Da fortiente Løn
 Anders Lauridtøn.

5.

Ret som Lycken baar,
 At hand kommen vaar,
 Kom tre Svenske Orlog Skibe,
 Lod saa sact for Tynden driffve.
 Da fortiente Løn
 Anders Lauridtzen.

6.

Sette lod Danske Flag
 Paa den sextende Dag
 In Augusti lystig fløye,
 At tilstoppe Danskens Øye.
 Anders Lauridtzen
 Gaff dem deres Løn.

7.

Lige mod Siuffslet
 Blottid deris Forsæt
 At de vilde attaqvere.
 Skandtzen oc den maintainere ;
 Napped deraf Røn
 Oc fick Skam til Løn.

8.

Anders saa sin Tjd,
 Giorde saa sin Flid,
 Allerbest som han kunde
 Som en god Vendsysels Bunde,
 Saa de napped Røn
 Oc fick Skam til Løn.

9.

Vel Trey Tusind Mand
 Spilled for hans Haand
 Vdi Sloffer, Baad', Skøyter,
 Falquneter vaar deris Fløyter,
 Fick ey anden Løn
 End Skam oc sure Røn.

10.

Ræcte gick der aff;
 Men hand dem som Staff¹⁾
 Feyet²⁾ lærit Jammers Vijse,
 Saa de maatte Flucten prijse,
 Huorfor vist bør Løn
 Anders Lauridtøn.

11.

I det de gick Frej³⁾
 It Rundeel⁴⁾ forbj,
 Vilde hand ey ad Skofven rende,
 Men dem artig Rexlings⁵⁾ vende,
 Saa de fick til Løn
 Skam oc Sure Røn.

12.

Der de vende sig
 Med stor Vee oc Skrig,
 Tog hand sielf'r Lunte i Tømmeling
 Gaf dem Peller til deris strømling,
 Saa de fick til Løn
 Skam oc sure Røn.

13.

Siden anden Dag,
 Dennem til Miszhag,
 Lod de Heste springe kiecke
 Der med Fienden at forskrecke,
 Huorfor vist bør Løn
 Anders Lauridtøn.

14.

Øde haffde nu
 Verit jeg oc du,
 Alborrig i stor Contribut,
 Borte Vendsysels Rectut⁶⁾,

---

¹⁾ Mon her ikke bør læses: Straff?

²⁾ Ventelig i den Betydning, som ovenfor S. 269 er omtalt: net, kjønt.

³⁾ fri. ⁴⁾ Bastion. ⁵⁾ Højre om. ⁶⁾ Skal vel være: Redut.

Oc Militien caput,
 Med Kiep aff Provisie skut¹⁾,
 Oc vor Fløde ilde snvet²⁾,
 Haffde ey Lauridtøn
 Giffvet Skrat til Løn.

15.

Nu bør alle Mand
 Dig, som Fæderne Land
 Kongen tiende, Tacken bære,
 Gandske Regiment til Ære,
 Anders Lauridtøn
 Da fortiente Løn.
 Finis.

Om *Anders Lauritzøn*, hvis modige Adfærd er besunget i denne gamle Vise, have vi fundet følgende smaa Oplysninger, der mulig kunde suppleres ved videre Eftersøgning. Den 24de November 1657 udgik der fra Kjøbenhavn følgende kgl. Befaling til »Major Anders Laursen«: »Vid, at vi naadigst haver antaget nærværende Frants Eidmand, Oberst til Fods, til at være Kommandant i vor Fæstning Stapelholm; thi haver Dn hannem og hans Ordre herefter indtil paa videre naadigst Anordning at parere³⁾«. Denne Befaling er dog rimeligvis ikke kommen til Udførelse; fem Dage efter (29de November s. A.) udgik der nemlig en ny kgl. Ordre til Major Anders Laursen, saa lydende: »Vid, at vi naadigst tilfreds er, at du Stapelholm Skanse, naar du af os elsk. Hr. Henrik Blome til Hogen, Ridder, vor Mand, holstensk Raad og Befalingsmand paa vort Slot Rendsborg, derom vorder advaret, maa kvittere, og haver Du med underhavende Folk dig hid at forføje, hvor forskrevne Henrik Blome dig tilsigendes vorder⁴⁾«.«

Da Krigen var forbi, gik det Major Anders Lauritsen som saa mangen anden tapper Krigsmand i hine Dage, nem-

---

¹⁾ Meningen er ikke klar.

²⁾ Er vel: snydt.

³⁾ Jydske Tegnelser XIV, Fol. 120.

⁴⁾ Smstd.

lig at den Løn, der ydedes for beviste Tjenester, ikke svarede til de Løfter, som vare givne. Vi have i alt Fald fundet en Ansøgning fra ham til Kongen, dat. Kjøbenhavn den 27de Juli 1661, hvori han beder om noget til Livets Ophold for sig og sin Hustru. Han begrundet sit Andragende navnlig paa, at han i »alt sit Levnedes Forhold, særdeles i Stapelholms og Halse Skansers Forvaltning, sig saaledes havde anstillet, at han et ærligt Navn havde mainteneret¹⁾«. Ovenfor meddelte Vise leder os til den Antagelse, at hvad han her anfører om sin Adfærd under Krigen, var vel grundet.

---

¹⁾ Jydske Indlæg 1661 i Geh.-Arkivet.
